

Sygn. akt: III AUa 968/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 lutego 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Maria Padarewska - Hajn

Sędziowie: SSA Janina Kacprzak (spr.)

del. SSO Dorota Rzeźniowiecka

Protokolant: sekr. sądowy Aleksandra Słota

po rozpoznaniu w dniu 14 lutego 2013 r. w Łodzi

sprawy **J. P. (1) i J. P. (2)**

przeciwko **Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego – Oddziałowi Regionalnemu w Ł. P. Terenowej w T.**

o podleganie ubezpieczeniom społecznym rolników,

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 4 kwietnia 2012 r., sygn. akt: V U 647/11;

zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie.

III AUa 968/12

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim zmienił decyzję Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 13 maja 2011 roku i w punkcie 1. stwierdził, że J. P. (1) podlega od 1 kwietnia 2005 roku ubezpieczeniom społecznym rolników. W punkcie 2 wyroku umorzył postępowanie w zakresie zaspokojonym decyzją organu rentowego z dnia 16 czerwca 2011 roku.

Wyrok Sądu Okręgowego zapadł w następującym stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy: małżonkowie J. i J. P. (2) prowadzą gospodarstwo rolne od dnia 1 września 1983 roku i z tego tytułu podlegają ubezpieczeniom społecznym rolników. W okresie prowadzenia gospodarstwa rolnego (...) od dnia 2 stycznia 2002 roku do 19 maja 2011 roku prowadził jednocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą. Należny podatek dochodowy z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej ubezpieczonego J. P. (1) w tych latach wynosił od 187 zł do 1 758 zł.

Ubezpieczony nie poinformował KRUS o prowadzeniu działalności gospodarczej oraz nie składał zaświadczeń właściwego urzędu skarbowego o wysokości należnego podatku za lata 2004 -2010. Nie został poinformowany przez organ rentowy o takim obowiązku. Nie otrzymał z KRUS żadnej decyzji, która zawierałaby stosowne pouczenie. Sporną decyzją z 13 maja 2011 roku organ rentowy stwierdził, że ubezpieczenie społeczne rolników J. P. (1) ustalo od dnia 1 kwietnia 2005 roku. Kolejną decyzją z dnia 15 maja 2011 roku organ rentowy odmówił ubezpieczonemu przywrócenia

terminu do złożenia zaświadczeń o wysokości należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej prowadzonej działalności gospodarczej. Decyzją z dnia 16 maja 2011 roku organ rentowy ponownie objął J. P. (1) ubezpieczeniem społecznym od 19 maja 2011 roku wobec wykreślenia ubezpieczonego z rejestru osób prowadzących działalność gospodarczą.

Sąd pierwszej instancji uznał odwołanie ubezpieczonego od decyzji z 13 maja 2011 roku za zasadne, wobec braku pouczenia o obowiązku składania zaświadczeń właściwego urzędu skarbowego o wysokości należnego podatku za poszczególne lata. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku przytoczył przepisy art. 5a ustawy z 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonej decyzji i znał, że w świetle zawartych tam regulacji KRUS nieprawidłowo wyłączył J. P. (1) z ubezpieczenia społecznego rolników z dniem 1 kwietnia 2005 roku. Sąd Okręgowy wywiódł, odnosząc się zapewne do art. 5a ust. 7 ustawy, że art. 5a, jak i inne przepisy tego aktu nie definiują pojęcia zdarzenia losowego. Odwołał się do definicji tego pojęcia zawartego w art. 2 ust. 1 pkt 18 ustawy z dnia 22 maja 2003 roku o działalności ubezpieczeniowej. Odwołując się do tej definicji i poglądów judykatury wywiódł, że pojęcie zdarzenia losowego jest pojęciem szerszym od siły wyższej i oznacza spowodowane zarówno działaniem siły przyrody, jak i działaniem innego człowieka zdarzenie nieprzewidywalne, niemożliwe do uniknięcia i niezależne od woli osoby wywodzące z niego skutki prawne. W ocenie sądu pierwszej instancji w przedmiotowej sprawie „zdarzeniem losowym we wskazanym wyżej rozumieniu, które doprowadziło do niezłożenia w terminie przez J. P. (1) zaświadczenia Urzędu Skarbowego o wysokości należnego podatku dochodowego za 2004 rok” był fakt, że nie został pouczony przez KRUS zarówno o obowiązku prowadzenia działalności gospodarczej, jak i o obowiązku złożenia przedmiotowego zaświadczenia. Nie dopełnienie przez KRUS obowiązku poinformowania wnioskodawcy o jego prawach i obowiązkach wynikających z ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a więc również o obowiązku określonym w art. 5a ust. 3 i 4 w/w ustawy i skutkach jego niedopełnienia stanowiło zdarzenie losowe, o którym mowa w art. 5a ust. 7 ustawy. Dodatkowo podniósł, że z materiału dowodowego zebranego w sprawie wynika, że J. P. (1) nie podlegał ubezpieczeniom społecznym w ZUS. Okoliczność ta zdaniem Sądu Okręgowego przemawia za stwierdzeniem, że nie było podstaw do wyłączenia wnioskodawcy z ubezpieczenia społecznego rolników.

Uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie zawiera motywów i podstawy prawnej rozstrzygnięcia zawartego w punkcie 2 wyroku.

Wyrok sądu pierwszej instancji zaskarżony został w całości apelacją organu rentowego. Apelacja organu rentowego zarzuca wyrokowi sądu pierwszej instancji naruszenie prawa materialnego art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników poprzez jego niewłaściwe zastosowanie. Powołując się na tę podstawę apelacji skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania.

Ubezpieczony J. P. (1) wniósł o oddalenie apelacji.

Sąd Apelacyjny w Łodzi zważył, co następuje:

Apelacja jest uzasadniona. Na wstępie wyjaśnić należy, że osoby prowadzące działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym oraz wypadkowemu z mocy prawa zgodnie z art. 6 pkt 5 i art. 12 w zw. z art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy z 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (jedn. tekst Dz.U. z 2009 r., nr 205, poz. 1585, ze zm.). Po myśli przepisu art. 13 tej ustawy obowiązek ubezpieczenia istnieje od dnia rozpoczęcia działalności do dnia jej zaprzestania, z wyłączeniem okresu, na który prowadzenie działalności zostało zawieszona na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej. Obowiązek ubezpieczenia według powszechnego systemu ubezpieczeń określony powołaną ustawą istnieje niezależnie od wysokości osiągniętych przychodów z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. Zatem ustalenie przez sąd pierwszej instancji, za twierdzeniami ubezpieczonego, jakoby w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych udzielono informacji ubezpieczonemu, że z powodu zbyt niskich dochodów nie może być objęty powszechnym systemem ubezpieczeń społecznych jest pozbawione podstaw, a twierdzenia ubezpieczonego w tym zakresie są niewiarygodne. Co do zasady obowiązek ubezpieczeń społecznych wynikający z powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych, uregulowanego powyższą ustawą, wyłącza obowiązek ubezpieczenia uregulowany w ustawie

z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników (jedn. tekst Dz.U. z 2008 r., nr 50 poz. 291, ze zm.). Wynika to z art. 16 ust. 3, tej ostatnio powołanej ustawy, zwanej dalej ustawą o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przepis ten reguluje pierwszeństwo powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych w stosunku do ubezpieczeń społecznych rolników. Wyjątek od tej zasady został uregulowany w art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zgodnie z tym przepisem rolnik podejmujący działalność gospodarczą, w warunkach tam określonych, może wybrać tytuł ubezpieczenia. Przepis art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników był wielokrotnie nowelizowany. W stanie prawnym obowiązującym od dnia 1 stycznia 1997 r. do dnia 2 maja 2004 r., stosownie do art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników rolnik lub domownik, który - podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy, nieprzerwanie co najmniej 1 rok - podejmował pozarolniczą działalność gospodarczą, pozostawał w tym ubezpieczeniu, chyba że złożył Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych lub Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenie, że chce podlegać ubezpieczeniu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej. Zatem w stanie prawnym obowiązującym do 2 maja 2004 roku rolnik podejmujący pozarolniczą działalność gospodarczą mógł nadal podlegać ubezpieczeniom społecznym rolników bez składania jakichkolwiek oświadczeń woli. Sytuacja zmieniła się po nowelizacji art. 5a ustawy przez art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873). Od dnia 2 maja 2004 roku znówelizowany art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników uzależnił możliwość wyboru rolniczego ubezpieczenia, w razie zbiegu z obowiązkiem ubezpieczenia społecznego z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, od spełnienia innych warunków. Przepis ten wykluczył możliwość pozostania w rolniczym ubezpieczeniu społecznym rolników, którzy prowadzili pozarolniczą działalność gospodarczą opodatkowaną na zasadach ogólnych. Natomiast rolnicy, którzy prowadzili pozarolniczą działalność gospodarczą opodatkowaną podatkiem ryczałtowym nie wyższym niż 2.528 zł, zamierzający nadal podlegać rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu, powinni byli - stosownie do przejściowego przepisu art. 5 ustawy zmieniającej - wykazać spełnianie nowych warunków. Mianowicie do dnia 30 września 2004 roku powinni przedstawić Kasie zaświadczenie właściwego urzędu skarbowego o opodatkowaniu prowadzonej działalności gospodarczej w 2003 roku podatkiem ryczałtowym. Niedostarczenie tego dokumentu powodowało wyłączenie z ubezpieczenia rolniczego z końcem trzeciego kwartału 2004 roku, a to zgodnie z art. 5 ust. 3 powołanej wyżej ustawy zmieniającej z dnia 2 kwietnia 2004 roku. Przepisy art. 5 ustawy nowelizującej z 2 kwietnia 2004 roku były przedmiotem oceny Trybunału Konstytucyjnego, a także wykładni Sądu Najwyższego. W orzecnictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że termin przewidziany w art. 5 ust. 1 i 3 ustawy zmieniającej, upływający w dniu 30 września 2004 r., jest terminem prawa materialnego, wyznaczonym do realizacji konkretnego uprawnienia, po upływie którego uprawnienie to nie może być skutecznie zrealizowane (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2007 roku w sprawie I UK 246/06 OSNP z 2008/5-6/76 oraz orzeczenia tam powołane). W orzecnictwie nie budzi wątpliwości również to, że termin przewidziany w art. 5 ust. 3 ustawy zmieniającej, upływający w dniu 30 września 2004 r., jest terminem prawa materialnego o charakterze zawitym, wyznaczonym do realizacji konkretnego uprawnienia, po upływie którego uprawnienie to nie może być skutecznie zrealizowane (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2006 r., I UK 7/06, niepublikowany). W orzecnictwie tym podkreśla się, że przepis art. 5 ust. 3 ustawy zmieniającej został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za zgodny z art. 2 i art. 32 Konstytucji i za niesprzeczny z art. 20 Konstytucji. Trybunał zakwestionował jedynie konstytucyjność przepisu zawartego w art. 5 ust. 2 ustawy zmieniającej z dnia 2 kwietnia 2004 roku, wyłączający z ubezpieczenia rolniczego ze względu na formę opodatkowania (wyrok TK z dnia 13 marca 2006 r., P 8/05 (OTK 2006-A nr 3, poz. 28, Dz.U. Nr 46, poz. 335 z dnia 21 marca 2006 r.). Zaznaczyć tutaj wypada, że jeszcze przed wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego ustawodawca znówelizował ustawę zmieniającą ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników z dnia 2 kwietnia 2004 roku poprzez dodanie po art. 5 tej ustawy art. 5a (art. 3 ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz innych ustaw – Dz.U. 150, poz. 1248) przewidujący możliwość przywrócenia rolnikom prowadzącym pozarolniczą działalność gospodarczą ubezpieczenia rolniczego, a wyłączonych z tego ubezpieczenia przed lipcem 2005 roku, rolniczego ze względu na formę opodatkowania działalności pozarolniczej. Nowelizacja ta jednak nie dotyczy ubezpieczonego w tej sprawie, gdyż przed wejściem w życie tej ustawy nie została wydana decyzja o wyłączeniu go z tego ubezpieczenia. Przewidziany w art. 5a ust. 3 ustawy nowelizującej ustawę z 2 kwietnia 2004 roku zmieniającą ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników termin do złożenia wniosku o przywrócenie ubezpieczenia rolniczego nie ma tutaj zastosowania, aczkolwiek organ rentowy w spornej decyzji wyłączył ubezpieczonego z rolniczego ubezpieczenia z dniem 1 kwietnia 2005 roku. Przyjąć

zatem należy, że w ocenie organu ze względu na wysokość należnego podatku za 2004 roku z tytułu prowadzonej przez ubezpieczonego pozarolniczej działalności gospodarczej nie zachodziły podstawy wyłączenia go z ubezpieczenia przed tą datą. Dla rozstrzygnięcia sporu w przedmiotowej wchodzenie w zawilości nowelizacji przepisów przechodnich ustawy z 2 kwietnia 2004 roku zmieniającej ustawę o ubezpieczeniu społecznym jest niecelowe, bowiem istota sprawy sprowadza się do wykładni art. 5 ust. 3 ustawy z 2 kwietnia 2004 roku, który nie uległ zmianie po wskazanej wyżej nowelizacji z 1 lipca 2005 roku. Sąd pierwszej instancji całkowicie pominął tę kwestię, błędnie odwołując się do art. 5a ust. 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (w brzmieniu przepisów art. 5a obowiązującym od 24 sierpnia 2005 roku – Dz.U. z 2005 r., nr 150, poz. 1248 – art. 2). Regulacja zawarta w tym przepisie, a dotycząca przywracania terminów do corocznego składania zaświadczeń o wysokości należnego podatku dochodowego nie ma zastosowania do terminu określonego w art. 5 ust. 3 ustawy zmieniającej z 2 kwietnia 2004 roku (por. wyrok SN z 19 października 2006 r. III UK 91/06). W wyroku tym Sąd Najwyższy stwierdził, że przywrócenie ubezpieczenia społecznego rolników wyłączonych z tego ubezpieczenia ze względu na formę opodatkowania pozarolniczej działalności gospodarczej nie dotyczy rolników, którzy nie zachowali terminu do złożenia w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego zaświadczenia właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku (OSNP 2007/21-22/329). Zatem wykładnia pojęcia zdarzeń losowych, o których mowa w art. 5a ust. 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a zaprezentowana przez sąd pierwszej instancji w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku jest bezprzedmiotowa. Na marginesie jedynie wskazać należy, że z dotychczasowego orzecnictwa na tle wykładni art. 5a ust. 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym wynika, że obiektywny i szczególny charakter zdarzeń losowych, o których mowa w tym przepisie nie może być utożsamiany z brakiem wiedzy o konieczności złożenia w organie rentowym zaświadczenia podatkowego ani brakiem winy w uchybieniu terminowi do dokonania tej czynności (por. uzasadnienie wyroku SN z 10 czerwca 2010 r., I UK 49/10 oraz orzecznictwo tam przytoczone – OSNP 2011/23-24/304). Zatem brak pouczenia ubezpieczonego rolnika o obowiązkach wynikających z art. 5 ust. 3 ustawy z 2 kwietnia 2004 roku zmieniającej ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników nie może być traktowane jako „zdarzenie losowe” uzasadniające przywrócenie terminu zawitego, a więc nieprzywracalnego. Co prawda z art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników wynika, że Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Rolników prowadzi działalność w zakresie informowania ubezpieczonych i świadczeniobiorców o prawach i obowiązkach wynikających z ustawy oraz propagowania działalności Kasy, to jednak przepis ten nie może być rozumiany jako obowiązek indywidualnego pouczenia rolnika o każdej zmianie ustawy. Sąd Apelacyjny rozpatrujący przedmiotową sprawę podziela pogląd Sąd Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 4 kwietnia 2008 roku wydanego w sprawie I UK 287/07 (OSNP 2009/13-14/182), zgodnie z którym Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego nie miała obowiązku indywidualnego zawiadamiania rolników o konieczności udokumentowania formy opodatkowania oraz wysokości podatku, a także o skutku jego zaniechania, określonych w art. 5 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 roku o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Trudno bowiem wyobrazić sobie taką sytuację, aby Kasa wysyłała do wszystkich rolników pisemne informacje o każdej zmianie przepisów. Prowadzenie działalności informacyjnej dla ubezpieczonych i świadczeniobiorców z praktycznych względów nie może na tym polegać. Stosowne informacje mogą być udzielane rolnikom poprzez zamieszczanie ogłoszeń na tablicach informacyjnych w siedzibach placówek Kasy oraz indywidualnie przy okazji załatwiania przez rolników różnego rodzaju spraw w siedzibach tych placówek, a także poprzez zamieszczanie stosownych pouczeń na odwrotach decyzji podejmowanych w stosunku do poszczególnych ubezpieczonych rolników, czy też świadczeniobiorców. Żaden przepis ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, ani też przepisy kodeksu postępowania administracyjnego nie nakładają na organ rentowe obowiązku wysyłania do rolników informacji o zmianie przepisów, które mogłyby ewentualnie dotyczyć interesów danego ubezpieczonego rolnika, a powoływanie się przez ubezpieczonego na niezajomość prawa materialnego nie może stanowić podstawy dla sądu do odmowy zastosowania przepisu bezwzględnie obowiązującego.

Mając na uwadze powyższe rację ma organ rentowy, że wyrok sądu pierwszej instancji zapadł z naruszeniem przepisów art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a w szczególności przepisu art. 5a ust.7 tej ustawy, bowiem przepis ten nie miał w sprawie zastosowania. Dlatego też na podstawie art. 386 § 1 kpc należało zmienić zaskarżony wyrok i oddalić odwołanie jako wniesione od decyzji wydanej zgodnie z art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 roku zmieniającej ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników, zmienionej poprzez art. 3 ustawy z dnia 1 lipca 2005

roku o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., nr 150, poz. 1248).
Odnośnie rozstrzygnięcia zawartego w punkcie 2 zaskarżonego wyroku wyjaśnić należy, że zgodnie z art. 477¹³ kpc zmiana przez organ rentowy zaskarżonej decyzji przed rozstrzygnięciem sprawy przez sąd- przez wydanie decyzji uwzględniającej w całości lub części żądanie strony – powoduje umorzenie postępowania w całości lub w części. Poza tym zmiana lub wykonanie decyzji nie ma wpływu na bieg sprawy. W rozpoznawanej sprawie organ rentowy decyzją z 16 czerwca 2011 roku nie dokonał zmiany zaskarżonej decyzji, ani nie uwzględnił w całości lub w części roszczeń ubezpieczonego. Decyzja z 16 czerwca została wydana przez organ rentowy w związku z nową okolicznością faktyczną powstałą po zaprzestaniu prowadzenia przez ubezpieczonego pozarolniczej działalności gospodarczej z dniem 19 maja 2011 roku. Dlatego też nie zachodziły podstawy do umorzenia postępowania na podstawie art. 477¹³ w żadnej części. Ubezpieczony nie wnosił odwołania od tej decyzji, ani też sąd nie zajmował się tą decyzją. Dlatego też nie było potrzeby zamieszczania w wyroku jakiegokolwiek orzeczenia w przedmiocie tej decyzji.

W tych warunkach Sąd Apelacyjny w Łodzi orzekł, jak w sentencji.